

O'QUVCHILARDA QADRIYATLI YONDASHUV ASOSIDA MEN KONSEPSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Olimjonova Zuhraxon Davlatali qizi.

NamDU 1 - kurs tayanch doktorant talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola o'quvchilarda "Men" tushunchasining rivojlanishini qadriyatlarga asoslangan ta'lim yondashuvi orqali o'rganadi. Unda halollik, hamdardlik va mas'uliyat kabi axloqiy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish o'zini anglash, axloqiy qaror qabul qilish va uzoq muddatli shaxsiy rivojlanishni qanday rivojlantirishini yoritib beradi. Tadqiqot maktablari, o'qituvchilar va reflektiv amaliyotlarning o'quvchilar shaxsini shakllantirish va ularni kelajakdagi sinovlarga tayyorlashdagi rolini tahlil qiladi. Mustahkam "Men" tushunchasi akademik muvaffaqiyat, hissiy farovonlik va mas'uliyatli fuqarolikni ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: o'zlik tushunchasi, qadriyatlarga asoslangan ta'lim, o'quvchi shaxsi, etika, shaxsiy rivojlanish, axloqiy qadriyatlar, o'zini anglash, ta'lim psixologiyasi.

O'quvchining o'zlik tushunchasi yoki "Men" tushunchasining rivojlanishi ta'limning muhim jihatlaridan biri bo'lib, u shaxsiy identifikatsiya, axloqiy qarashlar va uzoq muddatli muvaffaqiyatga ta'sir ko'rsatadi. Qadriyatlarga asoslangan ta'lim yondashuvi o'zini anglash, axloqiy tafakkur va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish uchun mustahkam asos yaratadi. Bu yondashuv o'quvchilar nafaqat akademik bilimlarni egallashlari, balki insoniy qadriyatlarga asoslangan mustahkam shaxsiy identitetni rivojlantirishlarini ham ta'minlaydi.

Zamonaviy dunyoda o'quvchilar ijtimoiy tarmoqlar, tengdoshlarning bosimi va madaniy kutilmalar kabi turli ta'sirlarga duch kelishadi. Shu bois, ularning barqaror va ijobiy o'zlik tushunchasini shakllantirishda qadriyatlarga asoslangan ta'limning o'rnini har qachongidan ham muhimroqdir. "Men" tushunchasi o'quvchining o'zini qadriyatlari, e'tiqodlari va tajribalariga nisbatan qanday tushunishi ekanligini anglatadi. Bu izolyatsiyalangan tushuncha emas, balki ta'lim, oila, ijtimoiy aloqalar va shaxsiy refleksiya ta'sirida shakllanib, doimiy ravishda rivojlanib boradigan dinamik jarayondir. Mustahkam va ijobiy o'zlik tushunchasiga ega bo'lgan o'quvchilar hayot sinovlaridan ishonch bilan o'tishadi, axloqiy qarorlar qabul qilishadi hamda jamiyatga mazmunli hissa qo'shishadi. Biroq, bu tushunchaning shakllanishi murakkab jarayon bo'lib, faqat intellektual rivojlanish

bilangina emas, balki axloqiy va ma'naviy o'sishga ham ustuvorlik beradigan maxsus ta'lim tizimini talab qiladi.

Qadriyatlarga asoslangan ta'lim yondashuvi halollik, vijdonlilik, hamdardlik, hurmat va mas'uliyat kabi asosiy axloqiy tamoyillarni o'quv jarayoniga integratsiya qilishga urg'u beradi. An'anaviy ta'lim tizimlari asosan akademik yutuqlar va kognitiv ko'nikmalarga e'tibor qaratgan bo'lsa, qadriyatlarga asoslangan tizim o'quvchilar o'zlarini va jamiyatdagi o'rnini yaxlit tushunib yetishlariga imkon yaratadi. O'quvchilar axloqiy qadriyatlarni ichki his qilganlarida, ular o'z xatti-harakatlari, qarorlari va intilishlarini ushbu qadriyatlarga asoslangan holda shakllantiradilar.

Masalan, akademik ishlarida doim halollikni namoyon qilgan o'quvchi o'zini vijdonli inson sifatida ko'ra boshlaydi va bu uning ta'lim jarayonidan tashqarida ham axloqiy xulq-atvorni shakllantirishiga olib keladi. Xuddi shunday, hamdardlikni qadrlaydigan o'quvchi mustahkam va mazmunli insoniy munosabatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi. Ushbu yondashuv shunchaki yodlash va nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmay, balki o'quvchilarni axloqiy tafakkur qilish va o'z-o'zini tahlil qilishga faol jalb qiladi.

Maktab muhiti o'quvchilar o'zlik tushunchasini qadriyatlarga asoslangan yondashuv orqali shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ijobiy va inklyuziv maktab madaniyati o'quvchilar orasida o'zini jamiyatga tegishli his qilish, xavfsizlik va ishonch tuyg'ularini rivojlantiradi, bu esa ularga qo'llab-quvvatlovchi muhitda o'z shaxsiyatini o'rganish imkoniyatini yaratadi. Maktablar hurmat, hamkorlik va axloqiy xulq-atvorga ustuvor ahamiyat berganida, o'quvchilar bu qadriyatlarni o'z ichki dunyosiga singdirib, shaxsiy identifikatsiyasiga qo'shadi.

O'qituvchilar esa namuna bo'luvchi shaxs sifatida o'quvchilarning o'zini anglash jarayoniga katta ta'sir ko'rsatadi. Ular o'zaro muloqotda adolat, mehribonlik va halollikni namoyon qilish orqali o'quvchilarga ijobiy namuna bo'ladilar. Bundan tashqari, qadriyatlarga asoslangan maktab muhitida o'quvchilar o'rtasidagi do'stlik munosabatlari ham ijobiy xulq-atvorni mustahkamlab, zo'ravonlik, diskriminatsiya va insofsizlik kabi salbiy ta'sirlarning oldini olishga yordam beradi. Maktab siyosati, to'garaklar va jamiyatga xizmat qilish dasturlari esa o'quvchilar uchun axloqiy tamoyillarni real hayotda qo'llash imkonini yaratib, mustahkam o'zlik tushunchasini shakllantirishga ko'maklashadi.

Qadriyatlarga asoslangan ta'limning asosiy tarkibiy qismi o'zini tahlil qilish va anglash jarayoniga e'tibor qaratishdir. O'quvchilarga o'z qadriyatlarini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini baholash hamda axloqiy e'tiqodlariga mos keluvchi

shaxsiy maqsadlar qo'yish uchun strukturalangan imkoniyatlar taqdim etilishi kerak. Kundalik yozuvlar yuritish, axloqiy dilemmalar bo'yicha muhokamalar va mentorlik dasturlari o'quvchilar o'z harakatlari va fikrlash jarayonlarini tanqidiy baholashga yordam beradi, bu esa chuqurroq o'z-o'zini tushunishga olib keladi. O'z-o'zini tahlil qilish jarayonida o'quvchilar shaxsiy rivojlanishlarini chuqurroq anglaydilar va vaqt o'tishi bilan o'zlik tushunchalarini yanada aniqroq shakllantiradilar. Bu amaliyot, shuningdek, moslashuvchanlikni rivojlantiradi, chunki o'quvchilar qiyinchiliklarga duch kelganlarida ham o'z asosiy qadriyatlariga sodiq qolishni o'rganadilar. Bundan tashqari, o'zini anglash o'quvchilarga ta'lim, kasb tanlovi va ijtimoiy munosabatlar borasida ongli qarorlar qabul qilishda yordam beradi, shu orqali tashqi bosimlar ta'sirida adashib ketish ehtimolini kamaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilar orasida "Men" tushunchasini qadriyatlarga asoslangan yondashuv orqali shakllantirish ularning har tomonlama yetuk, axloqiy va ishonchli shaxs bo'lib ulg'ayishlari uchun muhimdir. Ta'lim faqat bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, balki axloqiy tafakkurni, o'zini anglashni va mustahkam axloqiy asoslarni rivojlantirishga ham qaratilishi lozim. Maktablar bu jarayonda asosiy rol o'ynab, qadriyatlar asosida ta'lim berish, qo'llab-quvvatlovchi munosabatlarni shakllantirish va reflektiv amaliyotlarni rivojlantirish orqali ijobiy o'zlik tushunchasini mustahkamlashga yordam beradi. Tashqi ta'sirlar qiyinchilik tug'dirishi mumkin bo'lsa-da, yaxshi tashkil etilgan qadriyatlarga asoslangan ta'lim tizimi o'quvchilarga bu qiyinchiliklarni samarali yengish vositalarini beradi. Ushbu yondashuvning uzoq muddatli foydalari nafaqat akademik muvaffaqiyat, balki o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va professional hayotlariga ham chuqur ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida qadriyatlarga ustuvorlik berish orqali biz o'quvchilar jamiyatga foydali hissa qo'shadigan, mas'uliyatli, o'zini anglagan va prinsipial shaxslar bo'lib shakllanishini ta'minlay olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and crisis. Norton & Company.
2. Rogers, C. R. (1961). On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy. Houghton Mifflin.
3. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.
4. Dweck, C. S. (2006). Mindset: The new psychology of success. Random House.